

Ovac druga Staniša je bio, što se veli, pošten od glave do pete. Drug Staniša je bio pošten od pasa ugore, a od pasa udolje, boga mi, nije. Tješio u ratu obudovjeli lipovacke jado-snaše. Ali ga sredila ova druga žena. Bećarila po svome selu Dangubi, mnogima ostala u najsladem spomenu, i natrčala na sreću. Drug Staniša se zaljubio u nju na smrt. Ko da odoli onolikoj ljepoti! Toliko lijepa da joj i plać prištane. Samo, kao i sve bećarke, ljenja. Ma ti lončići vode joj moraš donijeti. Sobe nikad objeljene. Kreveti nikad namješteni. A devet jezika. Ona od druga Staniša zna bolje i popovati, i prorokovati, i liječiti, i političiti. Za svakoga ti je drug Staniša sveznalac, samo je za nju neznalac. A zna se samo gizdati. Kad lice narui novogodišnjim nakićaj-paprom, kad obuće bluzu plavku i suknju crnulju, nema muškarca koji ne želi da se drugu Staniši desi odlazak u zatvor, bolnicu, u smrt. »Jest ženče, dadu joj dadiju! Ko da su je vile dojile!«, gorio drug Arum Stojnić, član mjesnog narodnog odbora. Drug Staniša joj se u svemu priznao zarad bračne slike. Izvikan ženskićem, drug Staniša je izgubio ranije poštovanje. Žnao je da drugovi seljaci, ženotlačitelji, neće ni saslušati njegovo predavanje, kamoli poslušati.

Osim toga, drug Staniša se, kako nastade ova godina ko-je-ko-vska, godina razjasnice, mašao u popričnoj nemilosti. Ta nemilost je učinila da podublje upozna naše ljudi. Naši ljudi se uvijaju oko učevna, mašukajući repovima, ukoliko mu ništa ne mogu i ukoliko im je na korist. Ako se, u neko rđavo vrijeme, domaćaju vlasti, učevni ljudi su im glavna meta. Svako se voli dokazati na boljem. A, zna se, više vrijedi šaka vlasti, nego puna punijana vreća učevine. Mnogi učevniji ljudi iz našeg kraja, bojeći se rđava vremena, posklanjali su se u bliže i dalje gradove. Drug Staniša, koji je uživao da popuje, prorokuje, političi, liječi, ostao, jer ga u gradu, punom svakavkih učevnjaka, niko ne bi slušao. I, u ovoj godini ko-je-ko-vskoj, kad mnogi odoše s rukama na ledima niz naše zlopute, naša zapolja, svi koji su oko druga Staniša mašukali repovima, sad se uskurjačili, hoće živa da ga pojedu.

Najgori je među njima spomenuti drug Arum. Taj hvata i najsigurniji Stanišin izust, prokontava ima li u tome izustu šta političko, hoće druga Stanišu da raslobodi i udalji od kuće i žene. Nije se čovo u ratu istakao ubijanjem neprijatelja, jer je mogao biti ubijen, ter sad hoće da se istakne kad je siguran za vlastiti život. Ljenonja bez igdje išta, neborac, hoće preko Stanišinih težačkih leđa da se, kao svi neradnici i kuvavice, domča još veće vlasti. Šaljaka se s drugom Stanišom, smješkajući se onim svojim ružnim, mlječastim osmijehom — izmudruje ga. Prenio u komitet da kod druga Staniše boravi rođak subotaruk. Da njih dvojica po Stanišinu zaseoku šire subotaruk. Dočuvši za ovo, drug Staniša je na sljedeće Arumovo: »Zdravo družel!«, odvratio: »Nijesam ja tvoj drug!« »Danas smo svi drugovi!« »Ja da sam se družio s takvima, nikad ništa ne bi imao u kući i oko kućel!« »Ti si, izgleda, protiv ovog današnjeg društva drugova!« »To si već rekao u komitetu, nemoj ponavljati!« »Nijesam još rekao sve!« »Idi reci, nemoj me zaštentavati u poslu!« Otišao i dostavio u komitet da je drug Staniša zapadnjak. Ali niko druga Stanišu nije dirao, jer nije, poput ostale seljačije, sakrivač žito, mast, vunu i druge državne traženice. Sve državne tražbine primjerno ispunjavao.

Onda se drug Arum priperio Udbi. Noćima i danovima s njome hoda. Tako, u ponoćje, stigli pred kuću Đukana Jarića. U tim momentima, dok je Đukan obavljao sa ženom onu rabotu, proturio glavu kroz otvoren prozor: »Jesi li za Staljinu?« Đukan sa žene: »Šta gledaš, da mu Staljin mater!« Udbaši zapisali da nije, zbog čega se drug Arum silno grizao. Mili Đikanoviću, koji je te noći bio u mlinu, poručio da dode u opštinu dati odgovor. »Za ovo svog života, pričao Mile na polasku, ja sam uvijek bio za onog čija slika visi po državnim zidovima, i nijesam loše prolazio!« Kako se drug Arum tek grizao kad se Mile, gledajući po opštinskim zidovima, zadržao na četvrtastoj bjelini koju je poklapala Staljinova slikurina, i rekao: »Dobro je što ste ovog psa uklonili!« Drugu Staniši je drug Nikola, onaj učitelj od kojeg je nekad uzimao knjige, komitetski sekretar, dok su pregrštima pili vodu s Mudrinica vrela, priopšto kako da odgovori drugu Arumu i Udbi. Drug Arum ga zatekao kako stenjavo puže uz jabuku da bi je otresao za jabukovacu. Mjesto da mu pomogne popeti se, uzeo ga za opanak, svukao: »Za koga si?!« »Za naše, brate! Kad sam za njih bio u onom ratnom zlu, biću i sadal!« Ljut što drug Staniša nije pogrešno odgovorio, pa da se slasti njegovom ženom ispod sebe, rekao: »Doći ćemo da provjerimo neke stvari kod tebe!«

Videći kako svakog dana poneko ode iz Lipova s rukama na ledima, drug Staniša se uplašio da će nagrajsati zbog subotarsluka kojem se vratio, odmah po svršetku rata. Hoće li mu, partijcu, doći glave subotarske priče protiv pušenja, pića, uzimanja oružja! I partija je, mišljaše, protiv pušenja i pića, protiv rata. Ali, opet ga uhvatila nekakva prepast. Svake noći se, po rijećima svoje žene, trza u snu, kao da strašila sanja. Sanjao prije nekoliko dana da istresa zemlju iz opaska na svojoj avlji. Pogledao: niz njegovo iznadkućno brdo, putem između grmova, lamataju dva kožna kaputa, plašeći grmske ptice koje se prhorno dižu nebu. Sagne se da sazuje drugi opanak i vidi, između krakova svojih, da mu za ledima stoji nekakav širok i mastan čovjek. Taj čovjek prvo zasukao brkove. Zatim rukave. Pa uzeo batinu sa zemlje. Gladi je, ispitujući joj vitkost. Utom ga, po sagnutoj glavi, slijeva, klepnu kaput kožonja-nedoderac. Sdesna ga klepnu drugi kaput. Zgrabiše ga za mišice. Pade batina po ledima. Pade druga batina po glavi. On se poče otimati. Istrže se jednom

kožonji koji ga, zatim, žviknu zgrčenom šačetinom, kao kamenom, posred obraza, odnes kožu, otvor krv, ponovo ga ščepa. Zaplijuštaše batine. Stanišina žena, stoeći na kućnom pragu, poče sklapati i rasklapati ruke: »Nemoj ga, Arume, po Bogu brate, nije kriv!« Sram ga da pred ženom, kojoj je nebroj puta pričao svoja ratna junaštva, ispadne kulkavica. Pribira poslednju snagu, čini ramenima naprijed-nazad u krupnim zamásima da se otme, i budi se. I tako, svake noći se s nekim rve, guša.

Drug Staniša je dragoljubno pristao držati predavanja o štetnosti alkohola (rakije), zbog druga Nikole koji ga dva puta spasio od Aruma i njegove stranke. Inače, prije bi, kako se na dva-tri mjesta izrazio, pristao pse štrojiti, jer zna da naši ljudi drže najvećom budalom svakog ko misli da je rakija štetna. Za njih je rakija odvujek bila i biće nešto najljepše i najkorisnije. Posjeće se — krv zaustavljaš, ranu liječiš rakijom-isčeljenicom. Uje te ko za srce, pritisnu te morine, piše rakiju zaboravku. Za svadbu, za rodaj djeteta, za kućni napredak — vesel-rakija. Za smrt od boga, davola, čovjeka — ukopna rakija. O metanju kakovog temelja — rakija sretno-delaka. O završenoj pogodbi, nakon kloparanja dlanova i poslednjeg uzmaha — rakija likova. Neće jelo — rakija-apetituša. (Zahvaljujući toj rakiji Stanišina konopljasta sestra Nevena ovakva u obrazima. Njezina stvar što se propila.) Neće riječ — rakija-razgovorka. Pri ovoj rakiji krv se razbudi, jezik rasklopiti. Ima li šta ljepše na svijetu od rakijskih priča, u jesen, kod kotla. Podgrijan rakijom, bolje radi u polju, bolje svjedoči na sudu, bolje prosiš curu, za sve si pametniji. Kad popiješ prvu rakiju, ona te (bijesna kuja iz hrastova panja) počne da ujeda po trbuhi. Zato popiješ drugu da se kolje s njom, da bi trbuhi mirovao. Treća je da ih mriji. Črtvarta da zaboraviš šta se događa. Peta da zaboraviš na sve što te grize i tuče. Sesta da pjesmu zapjevaš. Ne treba da vam pričam što se sve može napraviti od šljiva, krušaka, jabuka — svakavka slatka i svakavke sutlijje pod nebom — ali oni od njih prave samo rakiju. Sve što iz zemlje niče pretvorili bi u rakiju, da mogu. Rakija je, po njima, u svim muškim pićima na svijetu: u pivu, viniu, vijnjaku, konjaku, rumu. Ko ne piće rakiju, nije muško, ne zna ljudovati, nije ni za što. Njegove subotarske priče protiv rakije nikad nisu saisali.

goran simić

škola

Pred vratima strest će kosmičku prašinu sa svojih zemaljskih nogu, kao što običaj nalaže: Poljubiti kaktusov cvijet, zatim prag.
Za njim će se sklopiti vrata rezora i tad će vidjet oca sličnog lancu kako sa zlatnom ribicom u slomljenoj ruci jeca.

O bože, tad treba biti dijamantski ram za ogledalo, bočica arsenja za ljubavnu žed.

To su trenuci kad tijelo biva stakleno postolje za muzejski nož, bešika sačinjena od kasapskog panja. To je tren kad se sa vrha glijotine otkine sjećivo — i stane.
Potom opet rika sljepačkog štapa, opet jelovnik gladi.

Kako presjeći dalekovod krvi i biti?
Da, biti misao stavljena pod presu!
Ali čemu? Jednom će pod noktima zasjati polenov prah — Taj strašni fabrički žig na klaničkom mesu.

Dok bude listao zlatnu knjigu smrtnovica iz katakombi će dopirati mirisi proljetne kuhinje i on će znati: »Samo duše mrtvih su plemenite...«
I moliće se ne znajuć kome, i slaviće ne znajuć šta
jezikom muzičke škrinje.
Pri tom, kroz vučije ždrijelo
čuće lepet krila odbjeglih s andeoskih ramena,

(...)

potom kliktaj korica otrgnutih s knjiga
kad jurnu u zrak.

Stotine perjanih slova lebdjeće,
bjdeće nad njim.

»Klinička smrt... klinička smrt... — doprijet će iz zemlje
»Klinička smrt« — ponoviće
»Klinička smrt« — ta strašna dijagnoza!